

علل و عوامل گرایش جوانان به مصرف قلیان به عنوان دروازه ورود به اعتیاد

حمید بنی اسد^۱ - ناهید بنی اسدنگاری - شیرین دخت نگارستانی

چکیده

قلیان نوعی از مصرف دخانیات است که متأسفانه به میزان زیادی در بین جوامع رواج پیدا کرده است و جوانان و نوجوانان مخاطبین خاص آن هستند. از قلیان بیشتر در دوره‌های دوستانه و خانوادگی استفاده می‌شود. والدین ناآگاه با تصور این که قلیان برای فرزندانشان بی خطر است به آن‌ها مجوز استفاده می‌دهند. همین امر باعث آمار بالای جوانان و نوجوانان قلیانی می‌شود. متأسفانه از طرف دیگر عدم برنامه ریزی خانواده‌ها برای استفاده صحیح از اوقات فراغت و باورهای غلطی چون فیلتر شدن دود قلیان توسط آب موجود در مخزن تحتانی آن، همچنین رواج استفاده از توتون‌هایی با اسانس میوه و سایر عوامل زمینه‌ای دیگر، سبب شده جوانان به سمت و سوی این معضل خطرناک و پنهان در جامعه روی آورند. این روزها مصرف قلیان به حدی در میان برخی خانواده‌های ایرانی عادی شده است که زنان پای ثابت این موضوع شده‌اند و گاه بسیار حرفه‌ای‌تر از مردان قلیان می‌کشند، قبح استعمال قلیان در میان خانواده ایرانی به گونه‌ای شکسته شده است که مردان به آسانی نظاره‌گر مصرف قلیان توسط همسر و دخترشان هستند که این موضوع می‌تواند زنگ خطری برای افزایش بیماری‌های غیر واگیر باشد. در این مقاله قصد داریم به علل و عوامل گرایش جوانان به مصرف قلیان به عنوان دروازه ورود به اعتیاد بپردازیم.

واژگان کلیدی: قلیان، استعمال دخانیات، اوقات فراغت، سیگار، تنباکو، توتون قلیان

بخش اول: بررسی و شناخت تاریخچه قلیان در ایران

تاریخ قطعی ورود تنباکو به ایران را نمی‌توان تعیین کرد. ولی بی‌شک توتون و تنباکو همراه با دست اندازی پرتقالی‌ها به خلیج فارس (۹۱۳ هجری قمری) به ایران وارد گردیده است. اما طرز استفاده توتون و تنباکو در ایران تغییر یافت و ایرانیان لوازمی برابر ذوق خود برای دودکشی ایجاد کردند. کشت تنباکو از راه اروپا به کشورهای آسیایی من جمله ایران وارد شد و در زمان صفویه به ویژه شاه عباس در ایران رایج گردید، و احتمالاً بی‌ارتباط با آمدن سیاحان و جهان گردان اروپایی به ایران نبوده است. هر چند شاه عباس حکم تحریم آن را صادر کرد، اما این امر موجب جلوگیری از کشت و داد و ستد این کالای تجاری نگردید و از همین زمان ایرانیان طرز استفاده از تنباکو را در قلیان یاد گرفتند. آدام اولثاریوس، در سفرنامه خود از کشت تنباکو دز گیلان سخن رانده است. قدیم‌ترین ذکری که از قلیان در ادبیات فارسی شده، این رباعی‌ها از اهلی شیرازی است که در سال ۹۴۲ هجری قمری در گذشته است. «قلیان ز لب تو بهره ور می‌گردد» «نی در دهن تو نیشکر می‌گردد» «بر گرد رخ تو دود تنباکو نیست» «بریست که بر گرد قمر می‌گردد.» بنابراین می‌توان گفت که در سال ۹۴۲، یعنی ۲۹ سال پس از ورود پرتقالی‌ها به خلیج فارس، قلیان کشیدن در ایران رواج یافته است (سمسار، ۱۳۸۴: ۲). سیاحان اروپایی که به ایران سفر کرده‌اند از جمله تاورنیه که در دوران صفویه به ایران آمد به قلیان و کشیدن تنباکو در ایران اشاره کرده‌اند. از جمله وی نوشته‌است که «ایرانیان تنباکو را با دستگاهی کاملاً اختصاصی می‌کشند. در کوزه گلی دهان گشادی به قطر سه انگشت، تنه قلیانی از چوب یا نقره که سوراخی در وسط دارد قرار می‌دهند، و بر سر آن مقدار تنباکوی نمودار با کمی آتش می‌گذارند، و در زیر قلیان سوراخ ممتدی است که، در حالی که نفس را بالا می‌کشند، دود تنباکو با شدت از امتداد سوراخ پایین آمده و داخل آب که به رنگهای مختلف می‌آمیزد داخل می‌شود. این کوزه مرتباً تا نصفه آب دارد. دود که در آب است به سطح می‌آید و هنگامیکه نفس را بالا می‌کشند، از نی قلیان دود به دهان وارد می‌شود. به واسطه آبی که به قلیان می‌ریزند دود تنباکو تصفیه می‌شود و کمتر ضرر می‌رساند. والا با این همه قلیان که می‌کشند، مقاومت برای آنها غیر ممکن است. ایرانیان زن و مرد، به

طوری از جوانی عادت به کشیدن تنباکو کرده‌اند، که کاسبی که باید روزی پنج شاهی خرج کند، سه شاهی آن را به مصرف تنباکو می‌رسانند. می‌گویند اگر تنباکو نمی‌داشتیم چطور ممکن بود کیف و دماغ داشته باشیم.» اولئاریوس نیز که در سال ۱۰۴۶ در ایران بوده می‌نویسد که «چندین گونه ظرف قلیان در ایران ساخته می‌شد. شیشه‌ای، کوزه‌ای، از جوز هندی (نارگیله)، کدوئی که تا نیمه آب می‌شد و گاهی در آن عطر می‌ریختند». شاردن، دیگر سیاح دوران صفوی، در سفرنامه خود می‌نویسد که، شاه عباس بسیار کوشید تا از استعمال قلیان در بین مردم جلوگیری کند. برای این کار، روزی در مجلسی رسمی دستور داد که به جای تنباکو قلیان مهمانان را با پهن چاق کنند، و سپس در حالیکه آنان مشغول کشیدن قلیان خود بودند گفت که، این تنباکو را که وزیر همدان برای من فرستاده‌است و ادعا می‌کند که بهترین تنباکوی دنیا است، چگونه است؟ آنان همگی از این تنباکو تعریف کردند. آنگاه شاه خطاب به آنان گفت «مرده شوی چیزی را برد که نمی‌توان آن را از پهن تشخیص داد». سرانجام کار مخالفت شاه عباس بزرگ با تنباکو به تحریم آن کشید، و هنگامیکه در گرجستان متوجه شد، سربازان او پول خود را صرف کشیدن تنباکو و توتون می‌کنند آن را ممنوع ساخت، و تجاری را که توتون و تنباکو به اردوی او آورده بودند با تنباکوی خود یک جا سوختند، و سربازانی که مرتکب کشیدن توتون و تنباکو می‌شدند بینی و لباسشان را می‌بریدند. قلیان در دوران قاجار بخشی از ضرورت‌های زندگی بود. اشراف و بزرگان در خانه‌های خود انواع قلیان نگهداری می‌کردند که بعضی از آنها جواهرکاری شده بودند. واقعه قیام تنباکو در دوران قاجار و در نتیجه فتوایی توسط میرزا حسن شیرازی مبنی بر تحریم مصرف و فروش تنباکو رخ داد. (www.wikipedia.org)

بخش دوم: فرایند بوجود آمدن قلیان

در قدیم در گوشه و کنار شهرهای ایران و در سر راهها و منزلگاههای میان شهری قهوه خانه هایی دایر بود. قهوه خانه های قدیم درون شهری بهترین و جذاب ترین اماکن عمومی شهرها برای گذراندن اوقات فراغت بودند. هر یک از آنها معمولاً محل اجتماع گروهی از قشرها و صنفهای گوناگون بود. قهوه خانه های سرراهی یا میان جاده‌ای که به آنها چاپخانه

هم می گفتند، اکثراً سرپناههایی برای استراحت و رفع خستگی مسافران خسته و مانده بین راهی بود. این قهوه خانه ها معمولاً به دسته و صنفی خاص اختصاص نداشتند و مشتریان آنها رهگذرانی بودند که برای نوشیدن چای و کشیدن قلیان و خوردن صبحانه یا ناهار و یا شام به این قهوه خانه ها می رفتند. نخستین قهوه خانه ها در ایران در دوره صفویان، و به احتمال زیاد در زمان سلطنت شاه طهماسب (۹۳۰-۹۸۴ ه. ق)، در شهر قزوین پدید آمد و بعد در زمان شاه عباس اول (۹۹۶- ه. ق) در شهر اصفهان توسعه یافت. قهوه خانه در آغاز همان گونه که از نامش پیداست، جای قهوه نوشی بود. با آمدن چای به ایران و کشت این گیاه در بعضی از مناطق شمالی ایران و ذائقه پذیر شدن طعم چای دم کرده میان مردم، کم کم جای جای قهوه را در قهوه خانه گرفت. از نیمه دوم قرن سیزدهم هجری چای نوشی در قهوه خانه ها معمول شد. لیکن نام قهوه خانه همچنان بر آنها باقی ماند. در پدیده ای به نام قهوه خانه در ایران، بوضوح تمام مراحل چرخه حیات، سازمان ها متولد می شوند (مرحله شکل گیری) رشد می کنند (مرحله تکامل و تغییر و تحول) و بعد می میرند (مرحله افول، تغییر، تغییر هدف)، رامی توان دید. پدیده نظام مندی که در سیر تطوری جامعه شناختی چند سده اخیر کشور، از ضرورت ها و نیازهای ساده ای شکل گرفت، مراحل پیچیده جامعه پذیری را به سرعت طی کرد و در منتهی الیه سیر تکاملی خود به جایگاه بس رفیعی در انتقال ارزش ها، هنجارها و ریشه های تاریخی، قومی و حتی اسطوره ای ملتی کهن و ماندگار از زمان ها بس دور، دست یافت. گردانندگان این نهادهای مدنی که در تنظیم روابط اجتماعی، پاسداشت هویت ملی و فرهنگ غنی برجای مانده در تمامی چالش های ناشی تند باد حوادث تلخ، خون بار و تعیین کننده ی هجوم های رعدآسای اقوام، ملل، فرهنگ ها و.... کارکردی چندگانه یافت. و از موقعیت های محفلی و محلی برای استراحت و رهایی از خستگی های روزمره، به مکتبی فراگیر، تاثیر گذار و پاسدار ارزش های دینی و ملی تبدیل شد. قهوه خانه ها که در روزگاری نه چندان دور، در قالب مراکز فرهنگی - مردمی، محل حماسه سرایی نقالان، سخنواران و شاعران نامدار، ارثه هنرهای بی بدیل نقاشی و پرده سازی و معماری با شکوه سنتی و نیز نمایش های شعبده بازی ها و تردستی های اهل فن، مسئولیت پاسداری از نمادهای فرهنگی و

حماسه های ملی و مذهبی، تقویت روحیه، ایجاد انگیزه، تربیت و تعلیم درس های عملی جوانمردی و فتوت را پذیرفت و اوقات فراغت مردم خسته از تکراری های روزمره را با داستان سرایی های نقالان شیرین کلام پر می کرد (فقیهی محمدی، ۱۳۸۴: ۱۲)

در دوره قاجار، به خصوص دوره پادشاهی ناصرالدین شاه زمینه برای گسترش قهوه خانه در شهرهای بزرگ، از جمله شهر تهران، فراهم گردید. با ریشه گرفتن قهوه خانه در متن جامعه و میان توده مردم و توسعه آن در شهرها قهوه خانه توانست به صورت یک واحد صنفی فعال با کارکرد اجتماعی - فرهنگی ویژه و مشخصی خودنمایی کند. پیش از پا گرفتن قهوه خانه های عمومی در شهرهای ایران، در دربار پادشاهان صفوی آبدارخانه هایی بود که در آنها قهوه می ریختند و به درباریان و مهمانان آنان می نوشانیدند. همراه با رسم قهوه پزی در دربار صفوی، شغل قهوه قهوه چیگری پدید آمد و از مناصب مهم درباری شد. قهوه چیان را از لحاظ نوع قهوه خانه ای که می گردانند و چگونگی کار و وظیفه شان می توان به چهار دسته تقسیم کرد:

۱. قهوه چیان شهرها که در هر محله و کوچه و گذر، یا در هر بازار و بازارچه و سرایی قهوه خانه ای داشتند، قهوه خانه هایشان محل تجمع صنفهای مختلف بود. در هر یک از این قهوه خانه ها کارگرانی بودند که قهوه چیا را در گرداندن قهوه خانه و عرضه خدمات به مردم کمک می کردند، مانند کارگرهای "پای بساط"، "جارچی"، "قندگیر"، "استکان شوی"، "قلیان چاق کن" یا "سرچاق کن"، "آتش بیار" و "دیزی پز". هر یک از حمامهای عمومی معتبر شهرها نیز قهوه خانه یا آبدارخانه ای داشت که آن را یک قهوه چی یا یک قلیاندار یا یک غلام قهوه چی می گردانند و از مشیریان با چای و قلیان و چقپ پذیرایی می کردند.

۲. قهوه چیان قهوه خانه ها خصوصی

در دوره صفوی در دربار پادشاهان کسانی به نام "قهوه چی باشی" آبدارخانه دربار را می گردانند. در عهد ناصرالدین شاه نوشیدن قهوه و چای، هر دو در دربار و خانه های

بسیاری از روحانیان، اعیان و رجال درباری معمول شد که اینان آبدارخانه‌ها یا قهوه‌خانه‌هایی در دربار و خانه‌های خود برپا کرده بودند. در این آبدارخانه‌ها، قهوه چیان و قلیان چاق‌کنان ماهر با منصبهای قهوه چپی، غلام قهوه چپی و قلیاندار و قهوه چپی باشی یا آبدارباشی به کار گمارده شده بودند.

۳. قهوه چیان قهوه‌خانه‌های موقت

به هنگام عزاداریها و روضه خوانیهای بزرگ، به خصوص عزاداریهای سالار شهیدان، امام حسین (ع)، در دهه محرم و اربعین حسینی در ماه صفر، و در مجالس عروسی و میهمانیهای بزرگ، مانند ولیمه بازگشت از سفر حج یا ختنه سوران، و اجتماع‌های صنفی و سیاسی قهوه‌خانه‌هایی در طول ایام گردهمایی‌ها برپا می‌شد. این قهوه‌خانه‌ها در خانه‌ها و تکیه‌ها و مساجد دایر بود.

۴. قهوه چیان دوره گرد

قهوه چپی گری دوره گرد یا سیار یکی از شغل‌های سرپایی رایج در شهرها بود. قهوه چیان دوره گرد بساطی ساده و جمع و جور داشتند. این گروه قهوه چپی، قهوه یا چای را به کوچه و بازار می‌بردند و در محل تجمع کارگران و پیشه‌وران و کسبه بساط می‌افکندند و از راه فروش قهوه و چای زندگی را می‌گذرانند. قهوه‌خانه در جامعه ایران، تحول و دگرگونی بزرگی در شکل گردهمایی‌های مردم و شیوه گذراندن اوقات فراغت و نوع سرگرمی‌های آنان فراهم آورد. مردم از هر قشر و گروه هر روز پس از دست کشیدن از کار روزانه، و در ایام و اوقات بیکاری در قهوه‌خانه‌ها جمع می‌شدند و ساعتها به گفت‌وگو با هم و تبادل نظر درباره کارهای اجتماعی و اقتصادی و سیاسی می‌پرداختند. در مجالس شبانه قهوه‌خانه‌ها، به خصوص شایه‌های ماه رمضان که آیین‌های سخنوری و مرثیه سرایی و نقالی و شاهنامه خوانی و بازیهای قهوه‌خانه‌ای در آن برگزار می‌شد، معمولاً جمع زیادی از اهالی محل و مردم محله‌های دیگر شرکت می‌کردند و در یک محفل انس و دوستی و فضای فرهنگی و ادبی با هم ارتباط برقرار می‌کردند. قهوه‌خانه که تا چند دهه

پیش کانون نشر و ترویج فرهنگ سنتی و دستاوردهای ادبی و هنری گذشتگان ما بود و توانسته بود تا حدی یادمانهای گذشته را در جامعه ایران و میان عامه مردم زنده و پایدار نگه دارد کم کم کارکرد خود را از دست داد و صرفاً به محلی برای نوشیدن چای و خوردن صبحانه و ناهار، و رفع خستگی درآمد و در زمان حاضر با رونق فرهنگ غربی در میان ایرانیان و با جایگزین شدن ساندویچ فروشیها، کافی شاپها و...، قهوه خانه ها متروک شدند و دیگر هیچ اثری از آن قهوه خانه ها در زندگی اجتماعی ایرانیان مشاهده نمی شود مگر در برخی روستاها که هنوز بافت سنتی آنها دست نخورده باقی مانده است. امروزه با گذشت زمان و بیرون آمدن از فضای سنتی و رفتن به سوی مدرنیته، قهوه خانه ها هم از این امر مستثنی نبوده اند و از سنتی به مدرن تبدیل شده اند. و دیگر اثری از قهوه خانه ها سنتی دیده نمی شود چرا که دیگر رسم رسوم سنتی، ترویج فرهنگ و آداب و رسوم گذشته و محدودیت های سنتی در آن دیده نمی شود و قهوه خانه ها تنها محلی برای گذران اوقات فراغت افراد مسن به حساب نمی آید بلکه نوجوانان و جوانان هم به آنجا راه یافته اند. از طرف دیگر نه تنها نوجوانان و جوانان بلکه خانم ها هم به قهوه خانه ها راه یافته اند و این محدودیت های سنتی دیگر برای آنها وجود ندارد.

بخش سوم: علت روی آوردن جوانان ونوجوانان به قلیان و در دام افتادن اعتیاد

مصرف قلیان به دلایل متفاوتی در سال های اخیر شیوع زیادی داشته است و پسران جوان، یکی از عمده ترین مصرف کنندگان آن به شمار می آیند^۱. قلیان به شکل ابزاری برای دورهم آمدن و گذران وقت آزاد در سال های اخیر شیوع پیدا کرده و این ابزار در طول سالیان درازی در جامعه ایران و بسیاری از کشورهای عربی رواج داشته است. قلیان، در ایران همانند بسیاری از کشورهای خاورمیانه، یکی از وسایل تفریح رایج محسوب می شود که برای حذف آن از اماکن عمومی و قهوه خانه های سنتی تلاش های متعددی انجام شده است؛ اما تاکنون موفق نبوده اند.

در پژوهشی که با موضوع "مصرف قلیان در میان پسران شهر جیرفت" انجام شده، آمده است: «در سال های اخیر پژوهشگران در حوزه های سلامت، روان شناسی و علوم اجتماعی به مسئله مصرف قلیان توجه کرده اند. بخشی از این توجه، به دلیل رشد مصرف کنندگان آن و بخشی نیز به دلیل پیامد های زیان باری است که برای سلامتی مصرف کنندگان به دنبال دارد. مصرف قلیان یک روش قدیمی استعمال دخانیات به شمار می رود که در مبداء آن اختلاف نظر وجود دارد. هند، ترکیه و ایران نخستین استفاده کنندگان از قلیان هستند. امروزه این پدیده در بین جوانان به طور وسیعی رواج و محبوبیت یافته است. (بر اساس مطالبی برگرفته از سایت ایسنا) در ادامه این پژوهش که با جامعه آماری ۴۷ نفر از جوانان شهر جیرفت و به روش نمونه گیری نظری و هدفمند انجام شده، آمده است: «استفاده از قلیان، در کشورهای شرقی از دیرباز به صورت یک روش سنتی برای مصرف تنباکو شناخته شده است، اما مصرف آن در ۲۰ سال اخیر به طور چشمگیری افزایش یافته است. محبوبیت قلیان به خصوص در سنین نوجوانی در حال افزایش است و آن را به شکل رفتاری اجتماعی و سرگرم کننده می دانند. اوقات فراغت، از جمله مسائلی است که به قوی ترین شکل با مصرف قلیان در نوجوانان و جوانان ارتباط دارد و بیشتر افراد برای سرگرمی و پر کردن اوقات فراغتشان قلیان می کشند. بسیاری از افراد مصرف کننده قلیان، بر این باورند که دود قلیان کمتر از دود سیگار ضرر دارد؛ در حالی که ثابت شده دود قلیان مخلوطی از ۴۰۰۰ نوع ماده شیمیایی است که با بیش از ۴۰ نوع ماده سرطانی ترکیب می شود. نیکوتین خون افرادی که هر روز قلیان می کشند، مانند خون افرادی است که روزانه ۱۰ نخ سیگار استفاده می کنند. همچنین مرگ های ناشی از مصرف دخانیات، ۶/۴ میلیون نفر در سال ۲۰۱۵ بوده است و تا سال ۲۰۲۰، دخانیات عامل یک مرگ از هر سه مرگ افراد بالغ خواهد بود. خطر مرگ و میر در مصرف کنندگان دخانیات ۸۰-۹۰ درصد بیشتر از افرادی است که این مواد را استعمال نمی کنند. همچنین آخرین بررسی کمیته مبارزه با استعمال دخانیات وزارت بهداشت درمان و علوم پزشکی نشان می دهد که در حال حاضر ۱۵ درصد از جوانان کشور، به طور مستمر قلیان مصرف می کنند که به دلیل دسترسی آسان به آن، احتمالاً سراغ دیگر مواد دخانی هم خواهند رفت. این آمار به این

دلیل نگران کننده است که جامعه کنونی ایران، قلیان را به شکل وسیله‌ای برای تفریح استفاده می‌کند. سازمان بهداشت جهانی علت افزایش استفاده از قلیان در نوجوانان و جوانان را با درک اشتباه آنان در بی ضرر بودن مصرف قلیان نسبت به سایر روش‌های مصرف تنباکو مرتبط دانسته است. محققان در ارتباط با مضرات مصرف قلیان، می‌گویند: «مصرف قلیان با افزایش خطر ابتلا به سرطان دهان، سرطان معده و سرطان مری، سرطان ریه، کاهش عملکرد دستگاه تنفسی و کاهش باروری ارتباط دارد. مصرف قلیان، جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی نیز دارد. کشیدن قلیان، ریشه در آداب و فرهنگ مردم دارد و به صورت نشانه‌ای از حرکت اجتماعی در نشست‌های مردم، اعم از دوستان و اهل فامیل پذیرفته شده است. عواملی چون ارزانی نسبی، دسترسی آسان و نداشتن فعالیت‌های آموزشی برای مقابله با آن نیز بر مساعد شدن وضعیت استفاده از قلیان دامن زده است. بسیاری از افراد هزینه کشیدن قلیان را کمتر از سیگار می‌دانند و این خود، به گرایش گروهی از افراد منجر شده است که سیگار را ترک و قلیان را با آن جایگزین می‌کنند. به هر حال لازم به ذکر است مصرف قلیان، به صورت یک ناهنجاری چند دامنه، هم از محیط و گستره زندگی روزمره همراه با ناهنجاری تاثیر می‌پذیرد و هم رفتارهای چندگانه مخاطره آمیز و ناهنجار را به دنبال دارد. در میان زمینه‌های مختلف بررسی شده، "دسترسی به قلیان" از مهم‌ترین دلایل مصرف آن در بین پسران جوان است و این دسترسی عمدتاً از سه طریق شامل: نخست از طریق خانواده، دوم دوستان و آشنایان و سپس قهوه خانه‌های موجود در محل زندگی اتفاق می‌افتد. خانواده، نخستین و اصلی‌ترین زمینه‌ای است که به آشنایی و گرایش افراد با قلیان منجر می‌شود. اعتیاد پدر و مادر و مصرف قلیان به دست آن‌ها بر گرایش فرزندان به مصرف قلیان بسیار اثر دارد؛ به طوری که به جز پدر و مادر، سایر اعضای خانواده از جمله برادر و خواهر بزرگ‌تر نیز بر این گرایش بسیار تاثیر دارند. دوستان، عامل دیگری هستند که جوانان به آن اشاره کرده‌اند و آن‌ها را عامل مهمی در گرایش به قلیان می‌دانستند. جوانان، به ویژه افرادی که از نظارت خانواده و پدر و مادر دور هستند و در زمان دوری از خانواده به قلیان گرایش پیدا کرده‌اند، عامل اصلی گرایش به آن را دوستان می‌دانستند.

زمینه مهم دیگر، قهوه‌خانه‌هایی است که مکان اصلی مصرف قلیان اند. جوانان به دلیل داشتن وقت آزاد و نداشتن شغل و درآمد مناسب، برای پیر کردن اوقات فراغت به چنین مکان‌هایی رفت و آمد می‌کنند. کمبود امکانات ورزشی و تفریحی سالم و مناسب، در کنار افزایش بیش از حد قهوه‌خانه‌ها عامل اساسی در روند گرایش بیشتر جوانان به قلیان است. بنابراین مصرف قلیان، فعالیت اجتماعی از نوع دورهمی است. بسیاری از پسران مصرف کننده قلیان، به خود قلیان زیاد علاقه ندارند و از بسیاری از زیان‌های آن آگاه اند و حتی جنبه‌های فیزیولوژیک و عصبی آن نیز برای شان مهم نبوده است. به نظر می‌رسد آن‌ها بیشتر به دنبال آن هستند تا از این طریق و به بهانه قلیان کشیدن، با دوستان خود دور هم باشند؛ به عبارت دیگر، قلیان از لحاظ اجتماعی و فرهنگی ابزاری برای دور هم آمدن و فراهم کردن فضایی برای گفتگو و ابراز وجود جمعی است. در نهایت و در جمع بندی کلی این بخش از مقاله درخصوص علل و عوامل گرایش جوانان به قلیان را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- بی ارزش شدن و نادیده گرفته شدن توسط پدر و مادر
- بی اعتمادی
- مقایسه شدن با دیگران
- رابطه‌های ناامنی که از دوران کودکی بین فرزندان و پدر و مادرها ایجاد میشود
- تنهایی
- روابط ناسالم پدر مادر در منزل (طلاق عاطفی)
- طلاق قانونی
- یادگیری‌های مشاهده ایی
- عدم وجود اعتماد به نفس در نوجوان

- عدم توانایی در نه گفتن
- ابراز اعتراض و مخالفت
- تفریح و سرگرمی و غیره

در واقع عامل اصلی که نوجوانان ما را به سمت انتخاب استفاده از قلیان و سیگار می کشاند رابطه ناسالم و غیر موثری است که در دوران کودکی با والدین تجربه کرده اند که این رابطه غیر موثر، در درون خود نامنی و مقایسه شدن و بی توجهی و بی ارزشی را دارد که می تواند باعث تجربه تنهایی در فرد و عدم اعتماد به نفس، بیان مخالفت و اعتراض و نمایش استقلال و بزرگ شدن باشد. در پایان طبق آنچه همه می دانیم اصلی ترین پیامد اعتیاد به قلیان و سیگار ابتلا به سرطان هایی چون:

- ریه
- دهان
- معده
- لثه و غیره می باشد.

در عین حال عدم باروری در دختران، خرابی دندان ها و لثه ها و آفت های دهانی و انواعی از هپاتیت ها را می تواند در بر داشته باشد. گاهی توتون های استفاده شده در قلیان ها غیر قابل استاندارد و دارای عوارض مضاعفی هستند که مسمومیت و بیماری ایجاد می کند.

بخش پنجم: نگاهی به پیشینه تجربی تحقیق

بند اول: تحقیقات داخل کشور

مجد زاده، زمانی و کاظمی به بررسی کیفی عوامل گرایش مردم هرمزگان به استعمال قلیان و راههای مناسب مبارزه با آن پرداختند. هدف این تحقیق عبارت است از شناخت نظرات

مردم هرمزگان در مورد عوامل گرایش به استعمال قلیان و شیوه های پیشنهادی مبارزه با استفاده از دخانیات را مد نظر داشته است. روش مورد استفاده در این تحقیق کیفی به روش بحث گروهی متمرکز اجرا گردید. ۱۸ گروه در مطالعه شرکت کردند که عبارت بودند از زنان و مردان در مناطق روستایی و شهری، رابطین و بهورزان و معتمدین محلی. این مطالعه نشان داد که معمولاً قلیان به صورت دسته جمعی استفاده می شود و یک رفتار اجتماعی است. ارزانی نسبی، دسترسی آسان و عدم وجود برنامه های آموزشی بر علیه آن باعث مساعد شدن استفاده از قلیان شده است. و فوراً آن در مناطق روستایی و به خصوص در زنان بیشتر است. مردان معمولاً پس از سن میانسالی به آن روی می آورند. یکی از عواملی باعث مصرف تنباکو جوانان شده، وجود تنباکوهای میوه ای است. نویسندگان معتقد است که مخاطرات ناشی از کشیدن قلیان برای مردم هرمزگان مشخص نیست. روشهای مناسب آموزشی و گروههای مخاطب مناسب برای آنها عبارتند از: برنامه های تلویزیونی، اطلاع رسانی از طریق مساجد و روحانیون اهل سنت، آگاهی رسانی به خانواده ها از طریق مادران، برنامه های آموزشی در مدارس برای پیشگیری از استعمال در نوجوانان، تاکید بر کادر بهداشت و درمان برای توجه دادن به بیماران برای ترک.

مومنان، سربندی زابلی، اعتمادی و عزیزی در تحقیقی تحت عنوان الگوی مصرف قلیان بین نوجوانان دانش آموز مطالعه مقطعی در منطقه ۱۳ شهر تهران را بررسی کردند. روش مورد استفاده برای انجام کار روش کمی شامل پیمایش است. نمونه مورد بررسی در این مقاله شامل ۳۶۱ از نوجوانان دانش آموز مقاطع راهنمایی، دبیرستان و هنرستان منطقه ۱۳ شهر تهران است که به شکل تصادفی انتخاب شده بودند. به طور کلی نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن بود که اختلاف معنی داری بین پسران و دختران در مورد مصرف قلیان دیده شده است و پسران بیشتر از دختران قلیان مصرف می کنند. در این مقاله مصرف کنندگان به ترتیب قلیان را همراه با خانواده و دوستان کشیده بودند. و همچنین والدین مصرف کنندگان از مصرف قلیان توسط فرزندان خود مطلع بودند. نویسندگان معتقد است که شیوع قابل توجه مصرف قلیان در نوجوانان تهرانی می تواند آنان را در معرض خطر اعتیاد به مصرف این فرآورده و عوارض آن در آینده قرار دهد. به همین جهت تحقیقات

در مورد پیامدهای مصرف قلیان به ویژه توتون های نوع میوه ای، عوامل مرتبط با وابستگی به مصرف قلیان در نوجوانان و پیشگیری از آن در نوجوانان تا حدی می تواند مصرف قلیان را کنترل کرد.

آقا ملایی و زارع در تحقیق تحت عنوان الگوی استعمال سیگار و قلیان در جمعیت بالای ۱۵ سال بندر عباس، که یک مطالعه جمعیتی بود بررسی کردند. روش مورد استفاده برای انجام این کار پیمایش است. نمونه مورد بررسی در این مقاله شامل ۱۸۱۰ نفر از افراد بالای ۱۵ سال ساکن شهر بندرعباس بودند که با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای انتخاب شدند. به طور کلی نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن بود که استعمال سیگار و قلیان ارتباط معنی داری با سن و تحصیلات داشت. به گونه ای که شیوع استعمال دخانیات در افراد دارای تحصیلات دانشگاهی در مقایسه با سایر گروهها کمتر بود. یکی از دلایل احتمالی این موضوع آگاهی بیشتر این گروه در مورد خطرات استعمال دخانیات بوده که در عملکرد آنها نسبت به استعمال دخانیات تاثیر گذاشته است. نویسنده معتقد است که مطالعات بیشتری در این زمینه انجام شود تا علل گرایش مردم به استعمال قلیان مشخص شود.

ترقی جاه، حمدیه و یعقوبی در تحقیقی دیگر با مفهوم عوامل پیش بینی کننده مصرف سیگار و قلیان در دانشجویان دانشگاه های دولتی را بررسی کردند. روش مورد استفاده برای انجام کار روش کمی شامل پیمایش است. جامعه آماری مورد بررسی در این مقاله شامل ۸۳۷۵ نفر از دانشجویان دانشگاه های کشور است که به شکل نمونه گیری خوشه ای تک مرحله ای ۴۴۸۳ نفر انتخاب شدند. به طور کلی نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن بود که متغیرهای استان محل سکونت، وضعیت تاهل، نگرش نسبت به مصرف سیگار، جنسیت، داشتن دوست سیگاری، مذهبی بودن، معدل تحصیلی ترم گذشته و حمایت عاطفی خانواده پیش بینی ای سودمندی برای سیگاری شدن و مصرف تنباکو بودند. نویسنده معتقد است که سوء مصرف سیگار و قلیان در جمعیت مورد بررسی به طور قابل توجهی بالا است. با توجه به اینکه دانشجویان و مدیران اداره کنندگان آینده کشور

هستند، لزوم درنظر گرفتن خدمات پیشگیرانه و آموزش مهارت های زندگی مشهود است.

صبحی، دیوسالار و نخعی در تحقیق دیگری با عنوان نگرش دانشجویان نسبت به مصرف قلیان به بررسی قلیان پرداختند. هدف از این مطالعه، ارزیابی نگرش دانشجویان نسبت به مصرف قلیان بود. روش مورد استفاده در این مقاله یک روش کمی که شامل پیمایش می باشد. نمونه مورد بررسی در این مقاله شامل ۱۱۳۰ دانشجو از میان دانشجویان دانشگاه های شهر کرمان به صورت تصادفی انتخاب شدند. به طور کلی نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن بود که مثبت تر بودن معنی دار نگرش دانشجویانی که مصرف کننده متداول یا گاه گاه قلیان بودند نسبت به دانشجویانی که هیچ وقت استعمال قلیان نداشتند، در برخی حیطه ها بود؛ این حیطه ها شامل اعتیادآوری، پذیرش یا عدم پذیرش اجتماعی و مضر بودن است. نویسندگان معتقد است که مصرف قلیان با وجود مضرات شناخته شده آن همراه با باورهای غلط اجتماعی در میان دانشجویان است بنابراین ضرورت آموزش و تغییر نگرش در این مورد تا حدی می تواند مصرف قلیان را کاهش دهد.

دهداری، جعفری و جونی در تحقیقی به بررسی دیدگاه های دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران در مورد عوامل موثر بر مصرف قلیان پرداختند. هدف از مطالعه حاضر تعیین عوامل موثر بر مصرف قلیان از دیدگاه دانشجویان پسر ساکن در خوابگاه های دانشگاه علوم پزشکی تهران بوده است. مطالعه حاضر از نوع توصیفی تحلیلی بوده و روش مورد استفاده برای انجام کار روش پیمایشی است. نمونه مورد بررسی در این مقاله شامل ۱۶۲ دانشجوی پسر ساکن در خوابگاه های دانشگاه علوم پزشکی تهران هستند که به شکل نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شده بودند. به طور کلی نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن بود که مهمترین عوامل موثر بر مصرف قلیان از دیدگاه این دانشجویان به ترتیب شامل پر کردن اوقات فراغت، مقرون به صرفه بودن، کاهش اضطراب، رفع خستگی، دسترسی به قلیان و داشتن دوستان قلیانی بود. نویسندگان معتقد است که با طراحی فعالیت های چند جانبه جهت پرکردن اوقات فراغت دانشجویان خوابگاهی

مانند ترویج ورزش، آموزش روش حل مساله برای کاهش اضطراب و خستگی و یادگیری مهارت های نه گفتن در برابر تقاضای دوستان برای کشیدن قلیان، می تواند به کاهش میزان کشیدن قلیان در این گروه منجر شود.

علایی خرایم، کدیور، محمد خانی، صرامی و علایی خرایم میزان شیوع مصرف سیگار، قلیان، مشروبات الکلی و مواد مخدر و محرک را در میان دانش آموزان دبیرستانی بررسی کردند. روش این نوع پژوهش از نوع مطالعات توصیفی - مقطعی بوده و شرکت کنندگان پژوهش شامل ۴۴۷ دختر و پسر در شهر کرج بودند که به شیوه نمونه گیری تصادفی خوشه ایی انتخاب شدند. ابزار جمع آوری داده های این پژوهش پرسشنامه بوده و نتیجه تحقیق نشان داد که این افراد سابقه مصرف انواع مواد سبک به ترتیب شامل قلیان، سیگار، مشروبات الکلی و مواد سنگین شامل قرص اکستازی و تریاک، حشیش، شیشه، کراک و هروئین را داشتند و شایع ترین مواد مصرفی در بین دانش آموزان دبیرستانی شامل قلیان، سیگار و مشروبات الکلی بوده است و همچنین نویسنده معتقد است که شاید بیشترین توجه میزان افزایش سیگار و قلیان در این مطالعه نسبت به سایر مواد، زمینه های متفاوت فرهنگی و اعتقادی و منع صریح و بی چون و چرای مصرف مواد دیگر در ایران و آموزش دقیق این منکر از خرد سالی باشد؛ در حالی که احکام اعتقادی، اجتماعی و فرهنگی قاطعی در خصوص قلیان و سیگار در ایران وجود ندارد

جدول چکیده تحقیقات انجام شده در داخل کشور

نام محقق	زمان پایان نامه	موضوع اصلی مورد بررسی	مهمترین یافته ها و علل مصرف تنباکو
مجد زاده، زمانی و کاظمی	۱۳۹۶	بررسی کیفی عوامل گرایش مردم هرمزگان به استعمال قلیان و راههای مناسب مبارزه با آن	ارزانی نسبی، دسترسی آسان و عدم وجود برنامه های آموزشی بر علیه آن

مومنان، سربندی زابل، اعتمادی و عزیزی	۱۳۹۶	الگوی مصرف قلیان بین نوجوانان دانش آموز مطالعه مقطعی در منطقه ۱۳ شهر تهران	پیشگیری و اطلاع رسانی بیشتر در مورد پیامدهای مصرف قلیان
آقا ملایی و زارع	۱۳۸۶	الگوی استعمال سیگار و قلیان در جمعیت بالای ۱۵ سال بندر عباس	عدم آگاهی و اطلاع رسانی بیشتر به مردم
ترقی جاه، حمدیه و یعقوبی	۱۳۹۷	عوامل پیش بینی کننده مصرف سیگار و قلیان در دانشجویان دانشگاه های دولتی	استان محل سکونت، وضعیت تاهل، نگرش نسبت به مصرف سیگار، جنسیت، داشتن دوست سیگاری، مذهبی بودن، معدل تحصیلی ترم گذشته و حمایت عاطفی خانواده
صباحی، دیوسالار و نخعی	۱۳۹۸	نگرش دانشجویان نسبت به مصرف قلیان	نگرش مثبت نسبت به مصرف قلیان و عوارض آن
دهداری، جعفری و جوینی	۱۳۹۹	بررسی دیدگاه های دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران در مورد عوامل موثر بر مصرف قلیان	پر کردن اوقات فراغت، مقرون به صرفه بودن، کاهش اضطراب، رفع خستگی، دسترسی به قلیان و داشتن دوستان قلیانی
علایی خرایم، کدیور، محمد خانی، صرامی و علایی خرایم	۱۳۹۹	میزان شیوع مصرف سیگار، قلیان، مشروبات الکلی و مواد مخدر و محرک را در میان دانش آموزان دبیرستانی	عدم احکام اعتقادی، اجتماعی و فرهنگی قاطعی در خصوص قلیان و سیگار در ایران

بند دوم: تحقیقات خارج کشور

ریمنا نکاش، جوانا خلیل و ریمنا عقیفی افزایش مصرف تنباکو (قلیان) در لبنان را در یک مطالعه کیفی در بین کسانی که قلیان می کشند و کسانی که قلیان نمی کشند را بررسی کردند. در این تحقیق مشارکت کنندگان شامل چهار گروه سنی است که به ترتیب گروههای سنی ۱۸-۲۵، ۲۶-۳۵، ۳۶-۴۵ و ۴۵ سال به بالا رادر بر داشت در دو منطقه شهر و روستا بررسی کردند. در این تحقیق از روش های کیفی مانند مصاحبه عمیق و بحث و گفت و گو با ۲۲۰ نفر از افراد بزرگسال که شامل هر دو جنس بود در لبنان به عمل آمد. در این تحقیق ثابت شد که شیوع مصرف قلیان در نیمه شرقی و سرتاسر جهان در حال افزایش است. نتیجه حاصل از این تحقیق این بود که دلیل افزایش مصرف تنباکو منافی است که برای این کشورها به عمل می آید و این که نبود قوانین خاص جهت مبارزه با این معضل از دلایل عمده ی دیگری است که در این تحقیق بدست آمده است.

جاوید، ظفر، رحمان، نظیر، غفور، افضل و خان در تحقیقی تحت عنوان آگاهی و نگرش دانشجویان نسبت به قلیان در پاکستان پرداختند. روش مورد استفاده برای انجام کار روش کمی شامل پیمایش است. نمونه مورد بررسی شامل ۴۵۰ دانشجوی که به شکل نمونه گیری خوشه ای تصادفی انتخاب شده بودند. در این تحقیق تقریباً نیمی از مشارکت کنندگان تجربه استفاده از قلیان را داشتند. به طور کلی نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن بود دلایل مرتبط با مصرف قلیان به ترتیب شامل پر کردن اوقات فراغت، فشار گروه همسالان، رفع خستگی و استرس است. اکثریت مشارکت کنندگان قلیان را نسبت به سیگار کم خطرتر در نظر گرفتند. به طور کلی، رفع خستگی، پر کردن اوقات فراغت و فشار گروه همسالان به عنوان رایج ترین دلایل برای افزایش محبوبیت استفاده از قلیان در بین دانشجویان پاکستان شناخته شد. نویسندگان ضمن تاکید محبوبیت بسیار زیاد قلیان در پاکستان، معتقد است با افزایش آگاهی در مورد مضرات قلیان می توان مصرف قلیان را تا حد زیادی کاهش داد.

برین پریمارک، جیم سیدینی، آرون اگروال، ویلیام شادل، اریک دونی، توماس اسینبرگ شیوع قلیان در بین دانشجویان دانشگاه آمریکا را بررسی کردند. این تحقیق با هدف تعیین شیوع قلیان و مواد مرتبط با قلیان در یک نمونه تصادفی ۶۴۷ نفری از بین دانشجویان فارغ التحصیل و دانشجویانی در مقطع کارشناسی انجام گرفت. در این تحقیق از مدل رگرسیون چند متغیره استفاده شد. نتیجه حاصل از این تحقیق این بود که مدت زمان استفاده از قلیان به اندازه مدت زمان استفاده از سیگار است. آگاهی از ضرر، آگاهی از اعتیادآور بودن، مقبولیت اجتماعی و محبوبیت آن به شدت با کشیدن قلیان مرتبط بود.

خالد الجاراء، زائد ابابنه و وائل دلایمی در تحقیقی با درک مضرات کشیدن قلیان را بررسی کردند. پژوهش حاضر در باره تنباکو یعنی مهمترین علت سرطان و دیگر بیماری‌ها بوده است. قلیان نیز که از خانواده تنباکو به حساب می‌آید و به سرعت در اروپا و آمریکا گسترش یافته مورد توجه پژوهش حاضر واقع شده است. روش مورد استفاده، روش کمی شامل پیمایش است. در این تحقیق تمام استفاده کنندگان از قلیان در تمامی کافه‌هایی که قلیان برای مشتریان آماده می‌کردند در شهرهای مرکزی مانند سن دیاگو، کالیفرنیا و دیگر نواحی نزدیک را بررسی کردند. نمونه حاضر شامل ۲۳۵ مشارکت کننده بود که به صورت تصادفی انتخاب شدند و با استفاده از پرسشنامه اطلاعات را جمع‌آوری کردند. در مورد جنسیت هیچ گونه تفاوتی بین زنان و مردان در مورد باورهای غلط در مورد اینکه قلیان نسبت به سیگار کمتر ضرر دارد وجود نداشت. به طور کلی نتیجه حاصل از تحقیق حاکی از آن بود که در مقایسه با سیگاری‌ها نبود دانش و اطلاعات در باره مضرات قلیان و کمبود آموزش در باره مضرات آن باعث گسترش این معضل شده است. و در ادامه بایستی آموزش‌ها و سیاست‌هایی برای محدود سازی این پدیده صورت گیرد.

کایمیرل استرلینگ و رایین مرمل استاین در تحقیقی با مفهوم بررسی استفاده کنندگان از قلیان در میان نوجوانان در آمریکا پرداختند. شواهد نشان می‌دهد که مصرف قلیان در میان نوجوانان بویژه آنهایی که سابقه مصرف سیگار را داشته‌اند در حال افزایش است و این امر یک نگرانی عمومی به حساب می‌آید. در این تحقیق به بررسی تفاوت بین کسانی که

قلیان مصرف می کنند با کسانی که قلیان مصرف نکرده اند در یک نمونه ۹۵۱ نفری پرداختند. به طور کلی نتایج حاصل از تحقیق حاکی آن بود که در این نمونه ۵۸ درصد از مشارکت کنندگان حداقل در یک یا سی روز گذشته سابقه استفاده از قلیان را داشته اند. بین مصرف کنندگان ۳۰ روز گذشته قلیان و جنسیت، نژاد و سابقه مصرف سیگار رابطه معنی داری وجود دارد به این معنی که مردان، سفید پوستان و افرادی که سابقه مصرف سیگار یا دیگر مواد را داشته اند بیشتر قلیان مصرف می کنند. همچنین بین قهوه خانه ها و رستوران هایی که قلیان عرضه می کنند و استفاده کنندگان از قلیان رابطه معنی داری وجود دارد. نویسندگان معتقد است که بایستی تحقیقات بیشتری در مورد خطرات استفاده از قلیان صورت بگیرد.

رابرت براون، تاویس گلاسمن، جنیفر ولوند، اوبری ویول، دینا ریندل استفاده کنندگان از قلیان را در بین دانشجویان دانشکده دانشگاه میدوست بررسی کردند. داده های ملی نشان می دهد که نزدیک به یک چهارم از دانشجویان بدون توجه به جنسیت در برخی از مراحل زندگی شان قلیان مصرف کرده اند. برای پرداختن به این موضوع، محققان برداشت ها، دانش و باورهای استفاده کنندگان از قلیان را در دانشگاه بزرگ میدوست را ارزیابی کردند و همچنین چه مواد مخدر دیگری با رفتارهای پر خطر مربوط است را بررسی کردند. روش مورد استفاده برای انجام کار روش کمی شامل پیمایش بوده است. در این تحقیق از ۲۰۰۰ نفر از دانشجویان در مقطع کارشناسی ۴۳۸ نفر به صورت تصادفی انتخاب شدند. محققان در یک بررسی مقطعی با هدف تعیین شیوع و انگیزه فاکتورهای مرتبط با استفاده از قلیان را بررسی کردند. عوامل مرتبط با قلیان در این تحقیق شامل مهمانی ۲۹٪، تاثیر همسالان ۲۷٪ و برای استراحت ۲۵٪ بود. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد که استفاده از قلیان به درصد کمی از دانشجویان محدود شده است. دانشجویان به دلایل اجتماعی و نادیده گرفتن خواص اعتیادآور در ارتباط با قلیان بیشتر قلیان می کشیدند. محققان و پژوهشگران نیاز به توسعه و آموزش دانشجویان در مورد خطرات مرتبط با استفاده از قلیان را پیشنهاد کردند.

جیمی سیدنی، آریال شنسا و بریان پریماک در تحقیقی تحت عنوان استفاده از مواد مخدر و قلیان در ارتباط با ترتیبات زندگی در بین دانشجویان در دانشکده ها و دانشگاه های آمریکا را بررسی کردند. استعمال توتون و تنباکو (قلیان) که با مواد سمی قابل توجهی همراه است در میان دانشجویان در دانشگاه های آمریکا در حال افزایش است. دانشجویان به ویژه کسانی که در خانه ها سکونت دارند بیشتر در معرض خطر استفاده از الکل قرار دارند. اینکه تا چه حد برای مواد دیگر صادق است برای مثال کشیدن قلیان به خوبی شناخته شده نیست. هدف از این مطالعه بررسی ارتباط بین مشارکت کنندگان و ترتیبات زندگی و میزان کشیدن قلیان، در رابطه با مواد دیگر، در میان دانشجویان دانشگاه آمریکا بوده است.

جدول چکیده تحقیقات انجام شده در خارج از کشور

نام محقق	زمان پایان نامه	موضوع اصلی مورد بررسی	مهمترین یافته ها و علل مصرف تنباکو
ریما نکاش، جونا خلیل و ریما عفیفی	۲۰۱۳	افزایش مصرف تنباکو (قلیان) در لبنان را در یک مطالعه کیفی	منفعت طلبی سود جویان و نبود قوانین خاص جهت مبارزه با آن
جاوید، ظفر، رحمان، نظیر، غفور، افضل و خان	۲۰۱۴	آگاهی و نگرش دانشجویان نسبت به قلیان	پر کردن اوقات فراغت، فشار گروه همسالان، رفع خستگی و استرس
برین پریمارک، جیم سیدنی، آرون اگروال، ویلیام شادل	۲۰۱۵	شیوع قلیان در بین دانشجویان دانشگاه	آگاهی از ضرر، آگاهی از اعتیاد آور بودن، مقبولیت اجتماعی و محبوبیت آن
خالد الجار، زائد ابانه و وائل دلایمی	۲۰۱۵	درک مضرات کشیدن قلیان	نبود دانش و اطلاعات در باره مضرات قلیان و کمبود آموزش در باره مضرات آن
کایمبرل استرلینگ و	۲۰۱۶	بررسی استفاده کنندگان از	جنسیت، نژاد و سابقه مصرف سیگار و وجود رستوران های

رأین مرمل استاین	قلیان در میان نوجوانان	عرضه قلیان
جیمی سیدنی، آرئال شنسا و بریان پرئماک	استفاده از مواد مخدر و قلیان در ارتباط با ترتیبات زندگی در بین دانشجویان	باورها و اعتقادات نادرست در مورد کم خطر بودن قلیان نسبت به سیگار

نتیجه گیری

در جمع بندی پایانی این مقاله باید گفت قلیان علاوه بر اینکه پیامد اقتصادی به همراه دارد به این معنی که فرد هزینه متحمل شده جهت تهیه این ماده را در نظر نگیرد پیامدهای اجتماعی و فرهنگی مانند داشتن دید بد جامعه به افراد قلیانی و معاشرت نکردن دوستان مخالف با این پدیده را به دنبال دارد. پیشگیری، آگاهی دادن به نوجوانان و جوانان و مبارزه انقلابی با این قاتل تدریجی انسانیت، وظیفه انسانی هر فرد معتقدی به حساب می آید، اگر ما قادر باشیم حتی یک فرد را از این بلای قرن بیست و یک نجات دهیم، گام بزرگی در راستای پیشرفت توسعه بشری برداشته ایم. پی بردن به علت گرایش عده ای مصرف تنباکو و مصرف نکردن عده ای دیگر در شرایط مشابه و همچنین شناسایی موانع موجود برای کم رنگ کردن این امر، زمینه را برای آگاهی رساندن به نوجوانان و جوانان و پیشگیری در سطح جامعه فراهم می آورد. در پایان نتایج مقاله حاضر نشان می دهد گرایش به مصرف تنباکو و قلیان در بین نوجوانان مثبت است. هرچه گرایش به مصرف قلیان از سوی نوجوانان مثبت باشد، به همان میزان احتمال قلیانی بودن را افزایش می دهد و هر چه این گرایش به مصرف منفی باشد احتمال قلیانی بودن را کاهش می دهد. نتایج این مقاله نیز مطابق نظر جامعه شناسان نشان می دهد که نگرش مثبت نسبت به قلیان با گرایش افراد ارتباط معنی داری دارد و با نتایج مطالعات علمی جامعه شناسان مطابقت دارد. رابطه بین سن و گرایش به مصرف تنباکو یک رابطه مثبت و معنی دار را نشان می دهد، به این صورت که هر چه سن بالاتر برود گرایش به مصرف تنباکو و کشیدن قلیان بیشتر می شود. همچنین لازم به ذکر است هر چقدر احساس محرومیت نسبی افراد بیشتر می شود گرایش به مصرف تنباکو نیز افزایش پیدا می کند و متقابلاً هر چقدر که افراد کمتر دچار احساس محرومیت نسبی شوند، گرایش آنها نسبت به مصرف تنباکو کمتر می شود. بر اساس نظریه محرومیت نسبی

پیش شرط لازم برای شرکت در امور انحرافی وجود احساس محرومیت نسبی است که به صورت احساس بازیگران مبنی بر وجود اختلاف میان توقعات ارزشی خویش با قابلیت های ارزشی ظاهری محیط تعریف می شود. مطابق این نظریه هر وقت پاسخگویان احساس محرومیت نسبی کنند گرایش به مصرف تنباکو بیشتر می شود و هر وقت این احساس محرومیت نسبی آنها کمتر شود گرایش به مصرف تنباکو کمتر می شود. ضمناً بر اساس یافته های تحقیق می توان اظهار داشت از مهمترین دستاوردهای منفی جامعه، مصرف بیش از حد قلیان در بین شهروندان و وجود قهوه خانه های فراوان در سرتاسر شهر و توجه نکردن مسئولین در جهت جمع آوری آن اشاره داشت. در حالت کلی می توان گفت که نداشتن اوقات فراغت سالم و پایین آمدن سن مصرف قلیان از مهمترین نتایج این مقاله علمی باشد.

پیشنهادهای مطروحه نویسندگان در راستای حل مشکل

- خانواده یکی از ارکان های اساسی جامعه می باشد در صورتی که خانواده تعهداتی در افراد ایجاد کند این مقوله باعث می شود که فرد در آینده در انتخاب دوستان و معاشرت با آنها، داشتن توان نه گفتن در برابر پیشنهادات شرکت در امور انحرافی، ایجاد تعهد اخلاقی و پذیرفتن ارزش های مورد قبول جامعه توانمند باشد و این خود یکی از مهمترین دستاوردهای مهم خانواده می باشد.
- تصویب قانون در جهت برخورد قاطع و جدی با قهوه خانه و قلیان سراها و مصرف آن در اماکن عمومی.
- مصرف بالای تنباکوهای میوه ای و شیمیایی بودن آنها و جایگزین شدن با سایر تنباکوها باعث افزایش ابتلا به انواع سرطان ها شده و در این راستا جلوگیری از ورود تنباکو به داخل می تواند در کاهش مصرف آن تا حدی موثر باشد.

- آگاه کردن افراد از مضرات مصرف تنباکو از طریق رسانه های جمعی و ارتباطی.
- از آنجایی که یکی از دلایل اصلی مصرف تنباکو نداشتن گذران اوقات فراغت سالم و بهنجار می باشد و لازمه اصلی منع مصرف آن جایگزین کردن و پر کردن اوقات فراغت افراد با تفریحات سالم می باشد که در اینجا بایستی تمامی ارکان ها و ارگان ها دست به دست هم بدهند در جهت ایجاد تفریحات سالم.
- یکی دیگر از مهمترین عناصر که در تقابل با قلیان قرار می گیرد ورزش کردن می باشد که دشمن سرسخت اعتیاد می باشد.

منابع و مآخذ

الف) کتب و منابع فارسی

- احمدی، حبیب، (۱۳۹۹)، جامعه شناسی انحرافات، انتشارات سمت، چاپ سوم، تهران.
- ازکیا، مصطفی، (۱۳۹۵) جامعه شناسی توسعه، موسسه نشر، چاپ سوم، تهران
- بابایی، دل آرا (۱۳۹۰)، مصرف قلیان در جوانان، نشریه نوین پزشکی، ۴۹۷ و ۴۹۸
- جلالی فراهانی، مجید (۱۳۹۷)، مدیریت اوقات فراغت و ورزش های تفریحی، چاپ ششم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- دهداری، طاهره و جعفری، علیرضا و جوینی، حمید (۱۳۹۰)، بررسی دیدگاه های دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران در مورد عوامل موثر بر مصرف قلیان، مجله علوم پزشکی رازی، دوره نوزدهم، شماره نودوپنج، صص ۲۴-۱۸.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۲) سنجش گرایش روستائیان نسبت به جهاد سازندگی، مرکز نشر و تحقیقات و بررسی مسائل روستایی.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۶)، فساد سرطان اجتماعی، تهران: شرکت سهامی انتشار
- رقیه علایی خرایم، پروین کدیور، شهرام محمد خانی، غلام رضا صرامی و سارا علایی خرایم، (۱۳۹۰)، میزان شیوع مصرف سیگار، قلیان، مشروبات الکلی و مواد مخدر و محرک در میان دانش آموزان دبیرستانی، فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، شماره هجدهم، سال پنجم
- ستوده، هدایت الله (۱۳۹۹)، روان شناسی اجتماعی، تهران، چاپ نهم، ویرایش چهارم، انتشارات آوای نور

- ستوده، هدایت الله، (۱۳۹۷)، آسیب شناسی اجتماعی، آوای نور، چاپ هفتم، تهران.
- ستوده، هدایت الله، (۱۳۹۲)، روان شناسی اجتماعی، آوای نور، چاپ پنجم، تهران.
- صدیق سروستانی، رحمت الله (۱۳۸۷)، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات اجتماعی)، تهران، انتشارات سمت، چاپ چهارم،
- صدیق سروستانی، رحمت الله، (۱۳۸۷)، آسیب شناسی اجتماعی، انتشارات سمت، چاپ چهارم، تهران.
- فقیهی محمدی، علی (۱۳۸۴)، درآمدی بر رویکرد اجتماعی قهوه خانه ها، نشریه اطلاع رسانی و کتابداری، شماره ۴۷، صفحه ۱۲ و ۱۳
- کریمی، یوسف (۱۳۸۷)، روان شناسی اجتماعی، تهران، چاپ نوزدهم: نشر ارسباران
- کلهر، سمیرا (۱۳۸۸)، شکاف منطقه ای در نگرش ایرانیان به مصرف مواد مخدر، تهران: موسسه داریوش.
- گروه اجتماعی فرهنگی، (۱۳۸۴)، اوقات فراغت و سبک زندگی جوانان، انتشارات سازمان ملی نوجوانان، سال بیست و دوم، شماره پیاپی ۴۴.
- مجدالدین، اکبر، (۱۳۸۳)، نوربرت الیاس بنیان گذار جامعه شناسی فرایندی، پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۴۱-۴۲، ۱۳۱-۱۴۸
- نوری زاده، مریم، (۱۳۹۸)، آشنایی با عوارض مصرف سیگار و دخانیات، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم، تهران.

ب) کتب و منابع لاتین

- Chaouachi, kamal,(۲۰۰۹), Hookah (Shisha, Narghile) Smoking and Environmental Tobacco Smoke (ETS). A Critical Review of the Relevant Literature and the Public Health, Public Health, volume ۶, ۷۹۸-۸۴۳
- Jarvie, Grant and Joseph Maguire, (۲۰۲۰), Sport and Leisure in Social Thought. Routledge: London.
- Khaled Aljarrah, Zaid Q Ababneh and Wael K Al-Delaimy ,(۲۰۰۹)Perceptions of hook
- smoking harmfulness: predictors and characteristics among current hookah users .
- Mccromack brown(۱۹۹۹) theory of action resoned, internet ۲۰۰۲..
- Rima T Nakkash, Joanna Khalil and Rema A Afifi ,(۲۰۲۱), The rise in narghile (shisha, hookah) waterpipe tobacco smoking: A qualitative study of perceptions of smokers and non smokers.
- Robert E. Braun . Tavis Glassman .Jennifer Wohlwend . Aubrey Whewell . Diana M. Reindl(۲۰۱۱), Hookah Use Among College Students from a Midwest University, Community Health, Volume۳۷, ۲۹۴ -۲۹۸.

جهاد
دانشگاهی

Academia.edu
California-San Francisco

TPBIN.com
Sponsored And Indexed

CiteFactor
Academic Scientific Journals

Qsymposia
مطالعات حقوقی و اجتماعی

JREF.IR

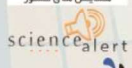
DRJI
Directory of Research Journals Indexing

CIVILICA
Sponsored and Indexed by
We Respect the Science

CONF PAPER

ESJI
www.EJournals.org

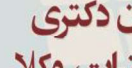
ICI WORLD OF JOURNALS
مطالعات حقوقی و اجتماعی

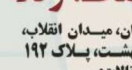
Baltamaryash.com
مطالعات حقوقی و اجتماعی

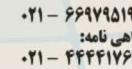
science alert

easyPapers
Scientific Research Services

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

کنفرانس یار
www.conferencyab.ir

موسسه قانون یار

با همکاری مراکز علمی و دانشگاه های داخلی و خارج از کشور همچون مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و نمایه مقالات در سایت sid.ir (دانشگاه بین المللی رهنورد/بلخ/افغانستان)
(موسسه بین المللی icsi world of journals/ورشو/لهستان)
(انجمن علمی بین المللی citefactor/فینیکس/آریزونا)
برگزار می کند:

همایش ملی مطالعات حقوقی، علوم قضایی پژوهش های اجتماعی

۱۳ خرداد ۱۴۰۰ - تهران

داوری زود هنگام مقالات

استان تهران - موسسه قانون یار

محورهای همایش:

- * مقالات در گرایش های حقوق خصوصی، حقوق جزا
- * حقوق عمومی، حقوق بین الملل، حقوق قضایی، فقهی و
- * مقالات در گرایش های علوم ثبتی و علوم اقتصادی و بانکی
- * مقالات در گرایش ها و موضوعات علوم اجتماعی و علوم تربیتی

روش های ارسال مقالات به همایش:

- * ارسال فایل Word مقاله (به همراه شماره تماس) به ایمیل Phdsara@yahoo.com
- * ارسال فایل Word مقاله به واتس آپ یا تگرام شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

به ده مقاله برتر و برگزیده همایش، ده تقدیس به همراه تقدیرنامه مخصوص اعطا می گردد. به مقالات ارسالی و پذیرفته شده پژوهشگران، گواهی نامه معتبر اعطا می گردد. تمامی مقالات همایش در پایگاه ها و سایت های ملی و بین المللی نمایه و درج می گردند. داوری مقالات حداکثر سه روز می باشد و گواهی نامه در کمتر از یک هفته صادر می شود.

تهران: میدان انقلاب، خیابان اردیبهشت، پلاک ۱۹۲
واحد پذیرش مقالات: ۰۲۱ - ۵۲۶ و ۰۶۶۹۷۹۵۱۹
واحد صدور گواهی نامه: ۰۲۱ - ۴۴۴۴۱۷۶۴ و ۰۸۴
مشاور و راهنمای ارسال مقالات: ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵ - ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

www.Ghanonyar.ir www.Olomensani.ir